

Enontekiön koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma ajalle 1.5.2023-1.5.2026

1. Johdanto

Perusopetuksella on tärkeä tehtävä sukupuolten tasa-arvon edistämässä ja sukupuolittietoisuuden lisäämisessä. Tasa-arvon edistämismääräys koskee kaikkia opetuksen ja koulutuksen järjestämismuotoja. Perusopetuslain osalta näitä ovat esiopetus, oppivelvollisten perusopetus, lisäopetus, aikuisten perusopetus ja maahanmuuttajille järjestettävä perusopetukseen valmistava opetus. Tasa-arvolaki velvoittaa kaikki perusopetusta järjestävät oppilaitokset tasa-arvosuunnitelman laadintaan.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 6 §:n mukaan oppilaitoksella on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Myös keskiasteen koulutuksilla on sama velvoite, joka Enontekiöllä koskee Erälukiota.

2. Sukupuoleen perustuva häirintä ja seksuaalinen häirintä

Jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen kouluun, jossa ei tarvitse pelätä häirinnän kohteeksi joutumista. Häirintä on yhteydessä terveysriskeihin, koulunkäynnin vaikeuksiin ja nuorten riskikäyttäytymiseen. Siksi on tärkeää, että häirinnän kohteeksi joutunut tai häirintää havainnut oppilas uskaltaa kääntyä aikuisen puoleen, ja että häirintään osataan puuttua asianmukaisesti.

Mitä häirintä on?

Häirinnästä on kyse silloin, kun teoilla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Voidaan ajatella, että häirintä on yksi kiusaamisen muoto. Häirintään voi kuitenkin syyllistyä, vaikka ei tarkoittaisi pahaa. Kyseessä voi olla ei-toivottu huomio, joka ei kunnioita toisen rajoja. Esimerkiksi ihastuminen ei oikeuta häirintää. Häirinnälle on tyypillistä sen toistuvuus.

Sukupuoleen perustuva häirintä on ei-toivottua käytöstä, joka liittyy sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. Sukupuoleen perustuva häirintä ei ole luonteeltaan seksuaalista. Sukupuoleen perustuva häirintä voi olla esimerkiksi

- halventavaa puhetta toisesta sukupuolesta
- sukupuolivähemmistöön kuuluvan leimaamista epänormaaliksi
- toisen ihmisen väheksyntää tai nöyryyttämistä sukupuolen perusteella
- työpaikka- tai koulukiusaamista silloin, kun se perustuu kiusatun sukupuoleen

Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta.

Seksuaalinenkin häirintä koulussa saattaa alkaa jo alaluokilla. Seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi

- vihjailevia eleitä tai ilmeitä
- härskejä puheita, nimittelyä tai kaksimielisiä vitsejä
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevia huomautuksia tai kysymyksiä
- pornoaineiston esille asettamista
- seksuaalisesti värittyneitä yhteydenottoja tai toimintaa sosiaalisessa mediassa
- fyysistä koskettelua, seksuaalisväritteisiä ehdotuksia tai vaatimuksia

- seksuaalista väkivaltaa.

Ketkä kokevat häirintää ja kuka syyllistyy siihen?

Häirintä ei kohdistu vain tiettyyn sukupuoleen. Varsinkin fyysinen häirintä kohdistuu kuitenkin usein tyttöihin ja nuoriin naisiin. Tytöt kokevat enemmän myös vartalon muotojen arviointia ja seksuaalimoraalin kyseenalaistamista. Vuonna 2013 toteutetun kouluterveyskyselyn mukaan yläkoulua käyvistä tytöistä 61 % ja pojista 46 % oli kokenut seksuaalista häirintää joskus tai toistuvasti koulussa tai koulun ulkopuolella. Tätä ovat esimerkiksi häiritsevä seksuaalinen ehdottelu tai ahdistelu ja seksuaalisuutta loukkaava nimittely.

Häirintään syyllistyvä ja häirinnän kohde ovat usein toisilleen tuttuja. Yleisimmin häirinnän tekijä on eri sukupuolta kuin kohde. Tekijä tai kohde voi kuitenkin olla kuka vain - oppilas, opettaja, koulun muuhun henkilökuntaan kuuluva.

Homo-, lesbo-, bi- ja transnuorten kokema häirintä ja kiusaaminen ovat muita nuoria yleisempää. Koulu on paikka, jossa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kohtaavat eniten häirintää.

Miksi häirintää kokenut ei kerro asiasta?

Häirintä on hämmentävä kokemus. Käsittelemällä ilmiötä se voidaan tunnistaa paremmin. Lapsi tai nuori ei välttämättä osaa tai uskalla kertoa kokemastaan. Syitä voi olla monia:

- pelko oman tilanteen pahentumisesta tai kostosta
- häiritsijän uhkaileva tai hyvittelevä käytös
- pelko leimautumisesta kantelijaksi tai uhriksi
- ohittaminen – olettamus, että häirintä loppuu, jos sen jättää huomioimatta
- voimattomuus – kokemus, että mikään oma toiminta ei riitä lopettamaan häirintää
- itsensä syyttäminen
- oman kokemuksen epäileminen
- pyrkimys lopettaa häirintä muuttamalla omaa käytöstä tai pukeutumista
- kokemus siitä, että kertominen ei johda mihinkään
- pelko siitä, että puuttuminen vaatisi esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen paljastamista
- Lisäksi poikien saatetaan ajatella pitävän kaikesta seksuaalisväritteisestä huomiosta, jota he tytöiltä saavat. Poikien saatetaan myös ajatella olevan aina kykeneviä puolustamaan itseään häirinnältä.

Häirintä ei ole koskaan sen kohteeksi joutuvan syytä

Häirinnästä keskusteltaessa huomio siirtyy usein häirinnän kohteeseen. Tätä syytetään provosoinnista, vääränlaisesta pukeutumisesta, kiltteydestä, puolustautumattomuudesta tai siitä, että hän piti puoliaan. Usein häirinnän kohde kokee syyllisyyttä ja häpeää. On kuitenkin muistettava, että häirintä ei ole koskaan sen kohteeksi joutuneen syytä.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain 5§:n mukaan (609/1986, muutettu lailla 1329/2014) koulutuksen järjestäjä laatii oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelman yhteistyössä henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla.

Tasa-arvolain 5§:n mukaan oppilaitoksella on velvollisuus antaa sellaista opetusta, joka takaa molemmille sukupuolille tasaveroiset mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Oppilaitoksen opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tarkastelukulmia on kolme: opetuksen sukupuolittuminen ja segregatio, sukupuolen moninaisuus ja sen huomioon ottaminen opetuksessa sekä sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä kiusaamisen muotona. Ohjeita tasa-arvoiseen ja sukupuolitietoiseen opetukseen saa OPH:n Tasa-arvotyö on taitolaji –oppaasta.

Tasa-arvosuunnitelmassa tasa-arvolla tarkoitetaan ensisijaisesti sukupuolten tasa-arvoa, mutta se sisältää myös yhdenvertaisuusvaatimuksen. Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella 8§ (1325/2014). Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä 8§ (1325/2014).

Jokaisella Enontekiön perusopetuksen oppilaalla on oikeus tuntea olevansa oppilaitoksemme tasa-arvoinen, yhdenvertainen ja hyväksytty jäsen.

3. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen koulun toiminnassa tällä hetkellä

Perusopetukseen ovat oikeutettuja kunnan alueella pysyväisluonteisesti asuvat peruskouluikäiset lapset ja nuoret. Asumista lähinnä oleva koulu on oppilaan lähikoulu, mutta huoltajilla on mahdollisuus valita muukin koulu. Tuolloin oppilaskuljetuskustannukset jäävät kuitenkin huoltajien vastuulle.

Luokanopettajat ja kunkin oppiaineen opettajat arvioivat oppilaita opetussuunnitelman mukaisesti. Opettaja perustelee arvioinnin opiskelijalle tarvittaessa.

Oppilaitoksissa on esteetön kulku vammaisella henkilöllä sosiaalitilaan sekä koulun ruokasaliin ja opetusluokkiin. Hetan koulukeskuksessa vain A-rakennuksessa on hissi.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden puutetta ehkäistään kiinnittämällä huomiota turvalliseen toimintaympäristöön ja puututaan ongelmiin, jos niitä havaitaan. Opettajien ja henkilökunnan tiivis yhteistyö terveydenhoitajan kanssa edistää arkiturvallisuutta.

Pienessä oppilaitoksessa opetushenkilöstö on läheisessä vuorovaikutuksessa oppilaisiin.

Sukupuolitietoisuus varmistetaan myös koulun muussa toiminnassa. Tätä ovat kirjastotoiminta, kerhotoiminta sekä kouluruokailu, välitunnit, päivänavaukset, juhlat, retket, opintokäynnit ja leirikoulut. Käytännössä sukupuolitietoisuus ilmenee esimerkiksi tehtävien jaossa, aineistojen valinnassa, asiantuntijoiden valinnoissa, kansainvälisten yhteyksien rakentamisessa ja juhlaohjelmissa. Oppilaita kannustetaan ja palkitaan rohkaisten heitä vapautumaan stereotyyppisistä valintamalleista. Erityistapahtumissa, juhlissa ja näytelmissä tehtäviä ja rooleja jaetaan yli sukupuolirajojen kuten niitä voidaan jakaa yli ikä-, pituus- tai ihonväriarajojenkin.

4. Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Pyrkimyksenä on saavuttaa toimintakulttuuri, jossa häirinnän sivustaseuraaajia ei ole, vaan jokainen oppilas osaa ja uskaltaa puuttua koulussa esiintyvään häirintään ja pitää häirityn puolta.

Oppilas tai opiskelija voi ilmoittaa kokemastaan häirinnästä, syrjinnästä tai kiusaamisesta kenelle tahansa aikuiselle koulun henkilökunnasta, johon hän katsoo luottavansa. Myös huoltaja voi ilmoittaa asiasta koulun henkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä.

Kun syrjintä- tai häirintätapaus tulee oppilaitoksen jonkin henkilökuntaan kuuluvan henkilön tietoon, hän ilmoittaa siitä välittömästi koulun johtajalle tai apulaisjohtajalle tai hallinnolliselle rehtorille. Ilmoituksen saanut henkilö aloittaa tarvittavan selvityksen ja toimenpiteet häirinnän poistamiseksi. tässä voidaan käyttää apuna myös Kiva-koulun käytäntöjä. Tarvittaessa asiasta tehdään ilmoitus sosiaalitoimistoon. Mikäli kyse on henkilöstä, joka on yli 15 vuotias, voidaan asiasta ilmoittaa myös poliisille.

Häirintätapaukset kirjataan Wilmaan ja niitä seurataan.

Oppilaiden ja opiskelijoiden mielipiteitä koulujemme toimintakulttuurista liittyen sukupuoli ja tasa-arvotietoisuuteen voidaan kartoittaa esim. alla olevalla kyselyllä (yläluokat ja lukio).

Onko koulunne toimintakulttuuri sukupuoli- ja tasa-arvotietoista?

Asiat, joihin olen tyytyväinen koulussani (ympyröi vaihtoehdot)

1. Eri tehtävissä ja rooleissa on aikuisia ja lapsia sukupuolesta riippumatta, niin opetuksessa, järjestetyssä ohjelmassa kuin tauoillakin.
2. Koulussa etsitään keinoja poikien oppimistulosten parantamiseksi.
3. Koulussa etsitään keinoja tyttöjen masentuneisuuden ennaltaehkäisemiseksi.
4. Koulun arkitilanteissa oppilaita ei jaeta tyttöjen ja poikien ryhmiin.
5. Ystävyyssuhteita ei seksualisoida.
6. Vanhempien kanssa keskustellaan tasa-arvon edistämisestä, sukupuolistereotyyppioista ja sukupuolen moninaisuudesta.
7. Koulun yhteisissä säännöissä määritetään, miten sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä tunnistetaan ja miten siihen puututaan.
8. Koulun fyysinen ympäristö on tutkittu sukupuolinäkökulmasta ja todettu, että kaikissa koulun sisä- ja ulkotiloissa oppilaiden on helppoa ja turvallista olla sukupuoleen katsomatta.
9. Koulun wc- ja suihkutiloissa on huolehdittu yksityisyyden suojasta. Koulussa on myös sukupuolittamattomia wc-tiloja.
10. Koulun lomakkeissa ja kyselyissä sukupuolia on enemmän kuin kaksi.
11. Koulun lomakkeet huomioivat moninaisten perheiden erityispiirteet.

Kyselyn perusteella voidaan tehdä suunnitelma korjaavista toimenpiteistä.

Oppilaitoksen sekä muiden koulutusta ja opetusta järjestävien yhteisöjen menettelyä on pidettävä tässä laissa (1329/2014) kiellettyinä syrjintänä, jos henkilö asetetaan opiskelijavalinnoissa, opetusta

järjestettäessä, opintasuoritusten arvioinnissa tai oppilaitoksen tai yhteisön muussa varsinaisessa toiminnassa sukupuolen perusteella muita epäedullisempaan asemaan taikka muutoin kohdellaan a 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi 5§ (1325/2014).

4.1 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus –työryhmä (osa opiskeluhuoltoryhmää)

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus -työryhmän tehtävänä on kehittää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä sekä seurata ja arvioida toimenpiteiden toteutumista. Lukuvuoden alussa opiskeluhuoltoryhmä valitsee työryhmään koulua yhteisesti edustamaan opettajajäsenen, koulun johtajan tai apulaisjohtajan sekä opiskelija- ja oppilasjäsenen, jäsenissä on oltava eri sukupuolten edustajia.

Työryhmä kokoontuu tarvittaessa tai vähintään kerran vuodessa. Työryhmästä, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta ja työryhmän toiminnasta tiedotetaan henkilöstölle, opiskelijoille sekä huoltajille Wilman kautta.

4.2. Vuorovaikutus ja toimintakulttuuri

Opetus- ja vuorovaikutustilanteissa opettajien kanssa on tavoitteena se, että oppilaat uskaltavat ilmaista mielipiteitään ja ajatuksiaan. Oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus ja koko oppilaitoksen toimintakulttuuri ovat kannustavaa ja erilaisia persoonallisuuksia tukevaa.

Naisten ja miesten aloihin jakautuvan ohjaavan jaon murtaminen on tärkeää, jotta jokaisella on mahdollisuus tasavertaisesti tavoitella sellaista ammattia ja työpaikkaa, jota haluaa ja jonka tuntee itsellensä sopivaksi. Opetuksessa ja valintojen ohjauksessa opettajien pitää olla sukupuolisensitiivisiä ja kannustaa oppilaita oman kiinnostuksen mukaan.

Opinto-ohjaajan palvelut ovat käytettävissä henkilökohtaiseen ja ryhmän opiskelun ja ammatinvalinnan suunnitteluun. Tarvittaessa käytetään ammatinvalintapsykologin ja TE-keskuksen palveluja.

4.3. Oppilaitoksessa kaikkia oppilaita on kohdeltava ja arvioitava yhdenvertaisesti

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän mielipiteen, syntyperän, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, uskonnon tai etnisen taustan perusteella.

Oppilailta tulee olla uskonnonvapauslain edellyttämä tasa-arvoiset oikeudet harjoittaa ja olla harjoittamatta uskontoaan. Uskonnonvapauslain henki korostaa uskonnonvapautta. Oppilaiden ei tarvitse vastoin omaatuntoansa osallistua tilanteisiin, jotka katsotaan uskonnon harjoittamiseksi. Heillä on mahdollisuus osallistua oppilaitoksen järjestämään korvaavaan tilaisuuteen.

4.4. Kiusaaminen, syrjintä ja häirintä sekä niiden ehkäiseminen

Kiusaamisella tarkoitetaan toistuvaa oppilaan loukkaamista.

Syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että henkilöä/ihmisyhmää kohdellaan ilman hyväksyttävää syytä eri tavalla kuin muita samassa asemassa olevia ihmisiä.

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti 6 c § ([30.12.2014/1329](#))

Häirintä on yksi syrjinnän ilmenemismuoto. Häirintää on sellainen toiminta, joka synnyttää halventavaa tai uhkaavaa ilmapiiriä sekä loukkaa henkilön/ihmisyryhmän arvoa.

Koko koulun henkilöstö ja oppilaat voivat luoda oppilaitokseen ilmapiiriä ja kulttuuria, jossa syrjintää tai häirintää ei hyväksytä, ja tällaisiin tilanteisiin puututaan aktiivisesti.

Suunnitelma suojaamiselta väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä on kirjattu oppilaitoksen turvallisuussuunnitelmaan. Puututaan mahdollisesti esille tuleviin kiusaamistilanteisiin heti. Tapaus selvitetään Kiva-työryhmän/ Kake-keskustelun kautta, sitten vanhempien kanssa keskustelu ja viimeksi yhteys viranomaisiin. Seuranta ylläpidetään selvittelyn jälkeen.

Oppilaitoksen sekä muun koulutusta ja opetusta järjestävän yhteisön on pyynnöstä viivytyksettä annettava kirjallinen selvitys menettelystään oppilaalle, joka katsoo joutuneensa syrjityksi 8 b §:ssä mainituin tavoin. 10 a § ([15.4.2005/232](#)).

5. Arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista

Oppilaitoksessa ei ole ollut aiempaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteuttamisen suunnitelmaa. Arviointi on aloitettu 1.8.2016 jälkeen.

Suunnitelma perustuu seuraaviin lakeihin:

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986).

Oppilaitoksen tasa-arvosuunnittelua koskeva 1.1.2015 voimaan tullut lainmuutos (1329/2014) ja hallituksen esitys (HE 19/2014 vp).

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013).

Perusopetuslaki (628/1998) ja -asetus (852/1998).

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014).

Laadinnassa on käytetty lähteenä OPH:n Tasa-arvotyö on taitolaji –opasta, tekijät: Liisa Jääskeläinen, Johanna Hautakorpi, Hanna Onwen-Huma, Hanna Niittymäki, Anssi Pirttijärvi, Mikko Lempinen ja Valpuri Kajander